საბჭოთა ხელოვნება

3

მამია დუდუჩავა

პეიზაჟის პრობლემისათვის

I.

პეიზაჟი, როგორც ჟანრი, სახვითი ხელოვნების განვითარების მხოლოდ განსაზღვრულ საფეხურს ახასიათებს. ისტორიულად ცნობილია, რომ მისი პირველი ელემენტები ელინური ეპოქის ხელოვნებიდანვე რელიეფებში გვხვდება. ეს ბუნებაა, გარკვეულ სოციალურ სტრუქტურას რომ ეკუთვნოდა, — ფეოდალური ურთიერთობის ბატონობის ეპოქაში „წარჩინებული" იდეალიზმით და რელიგიური ზეციერ ტრადიციამ დაშალა. ანალოგიური იყო პეიზაჟის მდგომარეობა „ძველი ჩინეთის, პერუს, მექსიკის, ასირიის ფეოდალურ მონარქიებშიც". რეალური პირველად მე-XV საუკუნის მხატვრობამ გამოიღო: ნიდერლანდების, გერმანიისა და რუსეთის ქვეყნის — იტალიის ოსტატების ტილოებზე გარკვევით გამოჩნდა პეიზაჟი. მაგრამ როგორც ჟანრი, ჯერჯერობით მე-XVI საუკუნის გამოსვლამდეც პეიზაჟი მხატვრობაში სურათის ფონის ერთ-ერთი ელემენტის სახით არსებობდა.

დამოუკიდებელი ჟანრის სიმაღლემდე პეიზაჟი მხოლოდ მაშინ ავიდა, როცა ისტორიის ასპარეზზე ახალი კლასი — ბურჟუაზია გამოვიდა, ეს მოხდა მე-XVII საუკუნეში; პეიზაჟის დამოუკიდებელ ჟანრად ჩამოყალიბების და განვითარების ძლიერი ტენდენციები პირველად ამავე საუკუნის ჰოლანდიის მხატვრობაში გამოვლინდა (**ვანგოიენი, ევერდინგენი, რუისდალი, რემბრანტი** და სხვ.).

პირველი გზა, რომლითაც ფერისა და ხაზის ოსტატები ბუნებასთან მივიდნენ, აღმავალი ბურჟუაზიის იდეები იყო: ჯანსაღი მატერიალისტური მსოფლმხედველობა, სენსუალისტური მოძღვრებისა და ზეცის მიმართ — „საღვთო ბუნებისა" — მატერიით, სამყაროს საფუძვლად ბუნების გამოცხადება, — აი, ძირითადი პრინციპები, რამაც განსაზღვრეს პირველი პეიზაჟისტების შემოქმედება. ამ მხრივ მეტად დამახასიათებელია ხელოვნების ცნობილი სოციოლოგის ჰაუზენშტეინის შეხედულება ჰოლანდიის პეიზაჟურ მხატვრობაზე. „ჰოლანდიური საპეიზაჟო მხატვრობა— წერს ის — „სახვითი ხელოვნების სოციოლოგიის ცდაში", პანთეისტურად განზოგადებული ბუნების ალეგორიულად მაგრამ ამავე დროს შინაარსით ფილოსოფიური რეალიზმის წარმოადგენს. ეს ნება სამყაროსეული, რომელსაც „საღვთო ბუნება" და ფერწერა, რომ საუკეთესოდ მიიჩნევა. თუ გარკვეულად, რელიგიურ-ფილოსოფიური და მხატვრულად „საღვთო ბუნების" დაემგვანება. მაგრამ ეს მიმართულება, რომელმაც პეიზაჟის პირველი რეალისტები გამოიწვია, არ წარმოადგენდა ამ ეპოქის საფუძველს შემდეგ პერიოდებში. პირიქით, გაბატონებული ბურჟუაზიის განვითარების საფეხურზე საფუძველს და ხასიათს უცვლიდა პეიზაჟის სტრუქტურას ე. წ. „ისტორიზმის" ჟანრი, რომელსაც გ. პლეხანოვი მიაჩნია განკერძოებული (ე. ფურიეს შენიშვნით გადამჭარბებული) კეთილდღეობა და რომლის არსებობა ბურჟუაზიული ბუნების სოფლის იდილიით გამოხატავს და საერთოდ ჟან-ჟაკ რუსოს იდეების წარმოადგენდა. ჟან-ჟაკ რუსო გახდა პეიზაჟის შემდეგი განვითარების პრინციპული საფუძველი. იგივე დამახასიათებელია ის ფაქტიც, რომ „როცა კაპიტალისტური განვითარება მე-XIX საუკუნის დასასრულსა და მე-XX საუკუნის დასაწყისში უმაღლეს მწვერვალს აღწევს, ბუნების პეიზაჟის ადგილს ქალაქის პეიზაჟი იჭერს".

აქედან აღნიშნული, რომელიც პეიზაჟის განვითარების ძირითადი სქემის მხოლოდ ერთ მხარეს ითვალისწინებს, გარკვევით მიუთითებს, რომ ამ ჟანრის არსებობა მხატვრობაში, უკავშირდება სოციალურ და აქვს ფესვები. ამავე დროს გამოირკვა ისიც, რომ ეს საფუძველი ისტორიულად მხოლოდ ბურჟუაზიას ეკუთვნოდა; როგორც დამოუკიდებელი ჟანრი პეიზაჟი, პირველად აქ მხოლოდ განვითარებული ბურჟუაზიული კულტურის სიმაღლეზე გამოჩნდა (**ვ. ფრიჩე**) და განვითარდა. სხვა სოციალური ფორმაციების სახვითი ხელოვნება პეიზაჟს, როგორც დამოუკიდებელ ჟანრს, არ იცნობდა.

[illegible]

II.

[illegible]

«ოცნება»
[illegible]
[illegible]

ძველს ქართულ სილუეტურ ში-ნაარს.

ძველი ქავაბაძის ილუსტრირებული პერსონაჟების ძირითადი ნაწილი, რომლე-ბიც გურსველია, აღნიშნული არ ნიშნავს თითქოს ეს ნამუშევრები მოკლებული ლირიკული მოტივების წარმოდგენ-ლი. ეს დოკუმენტები დ. ქავაბაძის შე-მოქმედებისათვის, როგორც გამოცემ-ბის, თანამედროვეობისათვის გულწრფე-ლი მისეული გამორჩეული მხატვრუ-ლი ფაქტები, გარკვეული დადებითი მიმართულების მქონეა. ამიტომაც ხაზი უნდა გაესვას იმ დიდ კულტურის და ინტერიერის, რომელსაც აღადგენს დ. ქავაბაძე ნიჭიერად დოკუმენტურ კომპოზიციაში.

როგორც დ. ქავაბაძის, ასევე ილ-ლუსტრირების პრინციპების სრულიად ნა-წინასწარმეტყველ პრინციპებს შეიცავს **ელე-ნე ახვლედიანის** შემოქმედება. ეს მხატ-ვარი, რომელიც ღრმად ფლობდა კულ-ტურისა და ეპოქის ოსტატობა, უჩვეულოდ გამოკვეთილი პერ-სპექტივებით და მიღწევებით სახიერ-ებას. საგაზეთო გამოცემაზე და-მონტაჟებული მისი გრაფიკული ნა-მუშევრები ამ ფაქტის ილუსტრაციაა. მაგრამ ფურცლის და ხაზის ოსტატი ქა-ლის ეს შემოქმედებითი პროდუქცია გარკვეულ დაკარგულია იმ მეთოდს, საბჭოთა ხელოვნების ძირითადად დახასიათ-ებას რომ წარმოადგენს. ამ მხატვრის შემოქმედება ჯერ კიდევ მჭიდროდ გა-ნიცდის დასავლეთ ევროპის ბურჟუა-ზიული მხატვრების, მეტ შემჩნეულ ტრადიციების პირდაპირ გავლენას. ამი-ტომ არის ახვლედიანის ნამუშევრები, ერთის მხრივ, თემატურად უფრო ხი-ლი, მეორე მხრივ, სიუჟეტურად აღჭურ-ვილი ფორმალიზმის ელემენტებს შე-იცავენ. ახვლედიანის მხატვრული სტი-ლის ძირითადი მიმართულების სილუეტ-ური პეიზაჟებიდან მოყოლებული, ცოცხ-ალი ხელოვნების ბუნებაზე ტრადიციული ამაღლებუ-ნი" (გრაფიკა).

ბუნება ახვლედიანის პეიზაჟში ძირითადად, არ მისცემს როგორც ობიექტური მოვლენა; მასში უფრო მეტი ნახავს, პიროვნულ განცდას. მაგრამ ამგვარი ტრადიცია არ უარყოფს სი-ცოცხლისეული რეალიზმის პრინციპს მთლიანად, ობიექტურად კიდევაც გამო-იყენებს მას. მხატვარი, თუ მას სურს ამაღლება თანამედროვეობამდის, თავი-სუფლად უნდა დაიძლიოს ამ მიდრეკილე-ბას, რომელსაც შეუძლია ეს ნიჭიერი სანტიმენტალური ოსტატი აღნიშნულ რეა-ლიზმის დაშორებას, მთლიანად ერთის გამიჯნული უშუალობით მისეული სინამდ-ვილისაგან, ჩვენი ეპოქის დიდი ცხოვ-რებისაგან.

ის, რაც აქამდის აღვნიშნეთ, ახვლე-დიანის შემოქმედების მთლიანად ძირი-თადი ტენდენციას შეეხებოდა. დასახა-სიათებელია, რომ ამ ძირითადი მიმარ-თების გამწვავება მხატვარს აქვს გარკ-ვეული რეალისტური მიღწევებიც, რაც შესანიშნავად შესრულებულ — „მამოძღვრის", „როზგა ჩიტებისა" და „ტომ სოიერის" ილუსტრაციებშია წარ-მოდგენილი. ეს მიღწევები უნდა გა-დაიქცეს მხატვრის შემოქმედების წამ-ყვან ფაქტორად. რეალისტური პრინცი-პი მისეულში მას საშუალებას წაშლის მის ზოგიერთ პეიზაჟებში გადაჭარბე-ბით წარმოდგენილ დეკორატიულობას.

III.

თანამედროვე ქართული საბჭოთა მხატვრობის ერთ-ერთი ძირითადი წამყვან ძალას ახალგაზრდობა წარმოადგენს. ქართული საბჭოთა მხატვრების თა-ობა, რომელიც საკმაოდ მრავალრიცხო-ვან ნიჭიერ ახალგაზრდებისაგან შედ-გება, გამოკვეთილ ინტერესს იჩენს პეიზაჟის ჟანრისადმი და არა მარტო ინტერესს, არამედ შესაფერ ნიჭს, მხატ-ვრულ კულტურისა და ოსტატობისაც. ამ მხრივ საგაზეთო გამოცემაზე წარმოდგენილ ნაწარმოებთა მიხედვით გარკვეულ გამოირჩევიან: **კოტე გრძე-ლიშვილი, სევერიანე მაისაშვილი, კორ-ნელი სანაძე, ქრისტეფორე გიორგაძე, ალექსი კომპალიანი** და სხვ.

კ. გრძელიშვილი საკმაოდ ცნობილია ძველი ნამუშევრებითაც, როგორც ერთ-ერთი ნიჭიერი ახალგაზრდა პეიზაჟის-ტი. გამოცემაზე მას წარმოდგენილი აქვს კომპოზიციის მხრივ კარგად შე-წყობილი სურათი: „აბანო ცხოვრე-ბისაკენ" და პეიზაჟის თემაზე დაწერი-ლი ეტიუდები.

საყურადღებო მიღწევები აქვსთ **ს. მაისაშვილს.** ამ მხატვარს გამოცემა-ზე ესკიზებითან ერთად (ფერწერა), წარ-მოდგენილი აქვს ძლიერად დიდი ოს-ტატობით შესრულებული გრაფიკუ-ლი პეიზაჟის მხრივ გამოკვეთილი კუ-

„ამომავლის მეძებრე"
მხატვარი ფ. მაზერელი

ნელებს („სიკვდილი", გრავიურა ხეზე). შიმშილისგან დასუსტებული მუშა — ქუჩაშივე წაქცეული ფერდებ-ჩაცვენილი და ყრია გაღიღებული ლეში მისი ქუჩაში უპატრონოდ.

მესამე სურათში „შენ იქნები მუშა" ლოგინში ჩავარდნილი გაძვალტყავებული მუშა თავის პატარა შვილს, ძმაებში გახვეულს რაღაცას ანიშნებს, უჩვენებს რაღაც დაფარულს. მაგრამ ვერ ამართებს და მხოლოდ ეუბნება, რომ „შენ იქნები მუშა". ბავშვი კი გაოცებით შეჰყურებს მომაკვდავ მამას.

სურათში „მშრომელის ქალი" სულის შემძვრელი სიმძაფრით თითქოს ცოცხლდება მონობისაგან მოქანცული ქალის ეს წყეული კაპიტალისტური სინამდვილე. თითქოს მეძავის ეს ქალი წყევლის თავის გაჩენის დღეს.

სურათები „სიღარიბე", „დაპატიმრება", „მუშა კოშკულებში", „მეტროპოლიტები", „საქმიანი გარიგებანი" და სხვა მრავალი, სავსეა ნაღველით და დარდით. ყველა ამ სურათებში გრძნობით გამტარებული საშინელებანი.

მართალია, ტილოებში მაზერელი არ იძლევა, უფრო სწორად რომ ვთქვათ, ნათლად გამოსავალს კაპიტალისტურ რეჟიმიდან, მაგრამ ის მაინც ზოგ სურათში ინტუიციური თითქოს გრძნობს პროლეტარიატის ნაბიჯების გადადგმის აუცილებლობას კაპიტალისტური სამყაროს წინააღმდეგ („გაფიცვა" „აჯანყება" და სხ.).

მაზერელი თავის შემოქმედებაში ეხებოდა რა პირობით ხერხებს გამოსახვისას, ფორმის ექსპრესიულობით გადმოგვცემს იმას, რაც მას მოსვენებას არ აძლევს, გადმოგვცემს სოფლის ცხოვრების ყოველდღიურ ვითარებას, რომლებიც დაკავშირებულია კაპიტალისტური სინამდვილის ასახვასთან.

მაზერელის მთელი შემოქმედება წარმოადგენს მძაფრად პროტესტს უსამართლობისა და ჩაგვრის წინააღმდეგ. მაზერელი გულითადი მეგობარია ამ ხალხისა, რომელმაც თავის ზურგზე გადაიტანა დაჩაგრული კაპიტალიზმის საშინელებანი, დაამხო რა ჩაგვრის რეჟიმი, მისი უღელი და დაამყარა სოციალისტური საზოგადოება აშენება.